

УДК 340.13

DOI 10.31732/2708-339X-2023-07-96-102

ІНСТИТУТ МЕДІАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Француз- Яковець Т.А.,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін
Університету «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
e-mail: tafrantsuzya@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-9138-5385*

Бабат О.І.,

*аспірантка Університету «КРОК»,
асистентка кафедри теорії та історії держави та права
e-mail: babatoi@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-0169-9330*

INSTITUTE OF MEDIATION: FOREIGN EXPERIENCE AND DOMESTIC REALITIES

Frantsuz-Yakovets T.A.,

*Doctor of Laws Sciences, Professor, Professor of Department of State Legal Disciplines,
"KROK" University,
st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
e-mail: tafrantsuzya@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-9138-5385*

Babat O.I.,

*PhD student of "KROK" University,
Assistant of the Department of Theory and History of the State and Law
e-mail: babatoi@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-0169-9330*

Анотація. У статті розглядається інститут медіації, а також особливості його застосування в Україні та зарубіжних країнах (США та Великобританії). Досліджено правову природу та сутність медіації як інституту альтернативного вирішення спорів. Визначено особливості правового регулювання процесуальних та методологічних аспектів медіації чинними міжнародно-правовими документами. Проаналізовано світовий досвід європейських країн у застосуванні медіації та положення законодавства, що регулюють її застосування, з урахуванням особливостей існуючих правових систем. Висвітлено реалії та перспективи законодавчого запровадження медіації в Україні. Розглядаючи інститут медіації та особливості його застосування в Україні, автор аналізує досвід застосування інституту медіації та особливості його застосування у США та Великій Британії у використанні медіації як альтернативної процедури вирішення спорів та з'ясовує, чи впливає створення законодавства про медіацію в цих країнах на її поширення та практичну ефективність. Міжнародна практика вже давно закріпила на законодавчому рівні різні альтернативні форми вирішення господарських, цивільних та адміністративних справ, а саме переговори, арбітраж, фасилітацію та медіацію, оскільки ці процедури зазвичай є успішними і конфліктуючим сторонам не доводиться шукати подальшого судового захисту. В Україні законодавці, усвідомлюючи переваги медіації, розробили відповідний закон, який був прийнятий Верховною Радою. Однією з суттєвих переваг медіації є її швидкість у порівнянні з судовим розглядом, адже за статистичними даними за 2020 рік на розгляді суддів перебуває близько 1 407 795 процесуальних звернень та цивільних справ, з яких 291 009 не розглянуто, що свідчить про перевантаження судової системи, яке безпосередньо тягне за собою затягування розгляду справ та порушення однієї з основних засад цивільного судочинства - права на справедливий судовий розгляд. Ефективність медіації в цілому полягає в тому, що основний позитивний ефект полягає в тому, що після її завершення сторони чітко розуміють, що

результат, якого вони досягли, був напрацьований ними безпосередньо, і у них не виникає відчуття, що одна з них отримала щось менше, ніж інша. Крім того, варто відзначити гнучкість процедури, оскільки угода, укладена сторонами в результаті медіації, розподіляє їхні права, обов'язки та вигоди зовсім по-іншому, ніж це було б передбачено судовим рішенням, що ґрунтується на нормах права. Крім того, автор також аналізує Закон України «Про медіацію» та застосування медіації в умовах воєнного стану в Україні.

Ключові слова: медіація, медіативні процедури, вирішення конфлікту, зарубіжний досвід.

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 9

Annotation The article examines the institution of mediation, and the peculiarities of its application in Ukraine and foreign countries (the USA and the UK). The legal nature and essence of mediation as an institution of alternative dispute resolution mechanism are investigated. The peculiarities of legal regulation of procedural and methodological aspects of mediation by existing international legal documents are determined. The author analyzes the world experience of European countries in the use of mediation and the provisions of legislation regulating its application, taking into account the peculiarities of existing legal systems. The realities and prospects of legislative implementation of mediation in Ukraine are highlighted. In the article, the author examines the institution of mediation and its application in Ukraine, analyzing the experience of using mediation in the United States and the United Kingdom as an alternative dispute resolution procedure. The article explores whether the creation of legislation on mediation in these countries influences its dissemination and practical effectiveness. International practice has long established various alternative forms of resolving commercial, civil, and administrative cases on a legislative level, including negotiations, arbitration, facilitation, and mediation. These procedures are often successful, eliminating the need for further judicial protection for conflicting parties.

In Ukraine, legislators, recognizing the advantages of mediation, have developed a relevant law, which was adopted by the Verkhovna Rada. One of the significant advantages of mediation is its speed in comparison with litigation. According to statistics for 2020, about 1,407,795 procedural appeals and civil proceedings are pending before judges, of which 291,009 have not been considered, which indicates an overload of the judiciary, which directly entails delays in the consideration of cases and a violation of one of the basic principles of civil procedure - the right to a fair trial. The effectiveness of mediation in general lies in the fact that the main positive effect is that after its completion, the parties clearly understand that the result they have reached was developed by them directly, avoiding the feeling that one of them has received less than the other. Furthermore, the flexibility of the procedure is worth noting, as the agreement reached by the parties through mediation distributes their rights, obligations, and benefits in a completely different manner than a court decision based on the rules of law would have prescribed. In addition, the author also analyzes the Law of Ukraine "On Mediation" and the application of mediation in the context of martial law in Ukraine.

Keywords: mediation, mediation procedures, conflict resolution, foreign experience.

Formulas: 0; figs: 0, tables: 0, bibliography: 9

Актуальність теми. Теоретичний і практичний інтерес до позасудових способів врегулювання правових конфліктів, що розвинувся на початку дев'яностих років, і до цього дня. У зв'язку з цим виникає необхідність аналізу сучасного законодавства і практики застосування процедур альтернативного вирішення спорів.

Комплексний аналіз стану вітчизняного законодавства свідчить про відсутність в Україні вираженої парадигми співіснування і взаємодії позасудових і судових процедур вирішення правових суперечок.

Аналіз практики законодавчого регулювання застосування медіації в європейських і інших демократичних державах світу демонструє, що вітчизняне законодавство знаходиться на початковій стадії розвитку сучасних процедур вирішення медіативних спорів. Це, безсумнівно, не дозволяє в повній мірі

впроваджувати передові стандарти вирішення правових спорів, які відповідають нормам і принципам, заснованих на міжнародних актах, принципах і правилах реалізації можливості досудового врегулювання спорів, коли людина, її права, свободи і законні інтереси є найвищою цінністю у демократичному суспільстві.

Результати дослідження.

Медіація – це неформальний та конфіденційний спосіб вирішення спорів за допомогою нейтрального медіатора, основним завдання якого є допомога людям дійти згоди у спірних правовідносинах. Медіатор не вирішує, хто правий чи ні, і не виносить рішення. Натомість медіатор допомагає сторонам знайти власні рішення проблем [1].

Медіація повністю і об'ємно залишає повноваження щодо прийняття рішень сторонами. Медіатор не вирішує,

що є «справедливим» чи «правильним», не оцінює провину і не дає висновку щодо суті чи шансів на успіх, якщо справа буде розглядатися в суді. Скоріше посередник діє як каталізатор між протилежними інтересами, які намагаються об'єднати їх, визначаючи питання та усуваючи перешкоди для спілкування, водночас модеруючи та керуючи процесом, щоб уникнути конфронтації та злого бажання. Однак посередник домагатиметься поступок від кожної сторони під час процесу посередництва [2].

Для прикладу, варто зазначити, Сполучені Штати Америки мають довгу історію неформального вирішення спорів, починаючи з колоніального періоду, коли громадські групи вирішували суперечки шляхом переговорів і посередництва. Нещодавно медіація стала широко використовуватись у питаннях сімейного та трудового права, а зростання популярності цього інституту призвело до того, що її згодом успішно запровадили і в інших сферах. Сьогодні медіація в її найрізноманітніших формах широко й успішно використовується для вирішення суперечок будь-якого характеру, зокрема навіть у справах, пов'язаних із судноплавством і офшорами [3]. Що є доволі характерним і показовим.

Слід звернути увагу, що наразі менше 5% справ, які розглядаються в судах США, закінчуються повним судовим розглядом. Суттєвим чинником у цій статистиці є успішне використання медіації, яка, за оцінками, призводить до позитивного вирішення приблизно у 80% справ. Цілком реально, це насамперед поєднується зі значною економією часу та коштів, привабливість посередництва стає очевидною. Економія коштів у США при застосуванні медіації досить значна, оскільки судові витрати зазвичай не відшкодовуються навіть стороною, яка виграла, як це може бути, наприклад, у Великобританії.

Звертає на себе увагу, що є показовим для України, що державна політика в Сполучених Штатах підтримує медіацію. Медіація заохочує громади вирішувати суперечки, підтримує стосунки

між сторонами після їх суперечок, і дає можливість використовувати більш відповідні засоби правового захисту, ніж судовий спосіб врегулювання спорів рішення.

У Сполучених Штатах Америки не існує керівного чи регулюючого органу для медіації. Такі асоціації, як Американська асоціація юристів і Американська арбітражна асоціація, пропонують стандарти, яких дотримуються в практиці медіації. Більшість штатів мають окремі закони, які регулюють медіацію. У США було кілька спроб розробити уніфіковане національне законодавство про медіацію. Але при цьому слід зауважити, що не всі штати мають медіацію, але ця інституція прогресує і є успішною.

У зазначеному контексті у 1998 році Конгрес Сполучених Штатів прийняв Закон про альтернативне вирішення спорів, який вимагає від усіх федеральних судів першої інстанції впроваджувати ADR і надає суддям повноваження направляти справу до обов'язкових процедур ADR, включаючи медіацію [4].

Кілька штатів намагалися скоординувати своє законодавство, прийнявши Єдиний закон про медіацію або прийнявши власний статут штату про медіацію з подібними положеннями [5], що демонструє розуміння важливості даної інституції.

Доцільно акцентувати, що США мають значну та добре налагоджену практику медіації, коли медіаційні агенції, а також медіатори, що працюють повний і неповний робочий день, пропонують свої послуги або в спеціальних медіаційних приміщеннях, призначених для того, щоб заспокоїти сторони та дозволити їм залишатися залученими в процес. Приватними медіаторами є переважно колишні адвокати та судді, але деяким медіаторам вдається підтримувати паралельну юридичну та медіаційну практику, і це на наш погляд доволі позитивні фактори.

Незважаючи на те, що існують різні підходи до того, як відбувається медіація, зазвичай сторони розташовуються в окремих кімнатах, що дозволяє медіатору

по черзі відкрито говорити з кожною стороною, намагаючись усунути розрив між сторонами. Медіація розпочнеться з першої сесії, в якій обидві сторони отримають можливість взяти участь самостійно або, як правило, через свого адвоката. Ця вступна сесія зазвичай є надзвичайно важливою частиною процесу, що дає кожній стороні можливість оцінити позицію іншої сторони безпосередньо перед початком процесу посередництва. Це також дає можливість особам, які приймають рішення, зустрітися один з одним, перш ніж їх розведуть по різних кімнатах.

Аналізуючи і порівнюючи, слід зазначити, що у Великобританії медіація використовується для вирішення комерційних та інших спорів протягом багатьох років. Розвиток посередництва як спеціальної форми вирішення спорів для судноплавства, однак, розвивався дещо повільніше. Практика деяких юрисдикцій, включаючи Великобританію, полягає в тому, що суди активно заохочують сторони до медіації [3].

Зазвичай сторонам дозволяється, навіть вітається, робити письмові, а потім усні вступні заяви. Усна вступна заява може бути особливо потужним інструментом, створюючи середовище, в якому інша сторона не може не співчувати принаймні певною мірою позиції іншої сторони. Знову ж таки, цього непросто досягти у змагальному контексті, такому як судовий процес чи арбітраж, і існує чимало праць про психологію медіації (зокрема, щодо потужного ефекту сценічної обстановки від хорошого вступного слова).

Не дивлячись на всі зусилля попередніх десятиріч 16 листопада 2021 року було прийнято Закон України «Про медіацію». В Закон України «Про медіацію» нічого не сказано про обов'язковість медіації, але одним із основних принципів медіації проголошується добровільність, відповідно до якої сторони можуть лише добровільно, за взаємною згодою звернутися до обраного медіатора, нікого не можна примушувати до участі у медіації, і

процедура може бути зупинена в будь-який момент за ініціативою однієї зі сторін [6].

Може здатися, що Закон «Про медіацію» закріплює класичну добровільну модель медіації. Але сьогодні все більше і більше країн встановлюють різні види обов'язкової медіації для деяких категорій справ. Першою країною в Європі, яка розробила таке положення, була Італія, де медіація є обов'язковою досудовою процедурою, наприклад, у кондомініумах співвласників багатоквартирного будинку. спори щодо власників, спори про медичну недбалість, спори про наклеп, спори, що виникають із банківських і страхових контрактів тощо [7]. Ця тенденція спричинила зміни у тлумаченні принципу добровільності від добровільного вступу до процедури медіації до добровільного завершення такої процедури. На сьогодні світовим трендом у правовому регулюванні медіації стало запровадження різних видів обов'язкової медіації.

В Україні було запроваджено пробні процедури медіації. В рамках цих проектів було отримано наступні результати. Згідно зі статистичними даними, в рамках зовнішньої медіації, яка була запроваджена у восьми судах Волинської області, до процесу медіації було залучено 142 особи, проведено 108 інформаційно-оцінних зустрічей зі сторонами, проведено 38 медіацій, 14 з яких були успішними (серед них – два спадкових спори, три земельних спори, чотири сімейних спори, п'ять цивільних спорів). Після успішного проведення медіації сторонам було запропоновано відповісти на запитання анкети: 20 із 24 осіб зазначили, що не очікували такого результату; 18 із 24 осіб повідомили, що суддя повністю розумів суть проблеми та максимально сприяв вирішенню спору та рекомендував їм медіацію; 16 із 24 осіб сказали, що в майбутньому вони спочатку спробують скористатися медіацією, щоб заощадити гроші та час. Водночас серед 24 випадків, у яких медіація не була успішною: 4 медіації були зупинені медіатором (зокрема, три медіації, під час яких медіаторів було повідомлено про насильство), а в п'яти

випадках медіація була зупинена через порушення прав сторін.

Натомість у пілотному проєкті судової медіації (модель «суддя-медіатор»), який проводився у чотирьох судах (Білоцерківський міський суд Київської області, Вінницький окружний адміністративний суд, Донецький апеляційний адміністративний суд, Івано-Франківський міський суд) за період з 5 липня 2010 року по 15 листопада 2010 року на медіацію було передано 83 справи, у 50 випадках медіація відбулася, 36 медіацій завершилися успішно, у 33 випадках укладено угоди про мирову медіацію. Слід зауважити, що у даних експериментах, допускалось багато формалізму, але разом з тим проєкт, пов'язаний із запровадженням процедури врегулювання спору за участю судді, навіть став основою для змін до процесуального законодавства у 2017 році. Насправді це не медіація – це різновид примирення під проводом суддя, який вів судовий розгляд.

Ще до прийняття Закону «Про медіацію» медіація могла використовуватися паралельно з судовим розглядом через існування законодавчих положень про можливість досягнення мирової угоди між сторонами на будь-якій стадії цивільного, господарського чи адміністративного процесу, у тому числі апеляційного та касаційного провадження та виконавчого провадження. На практиці, якщо сторони судового процесу використовують медіацію та знаходять мирне рішення, вони можуть передати його до суду, і воно може бути затверджене судом як мирова угода. Крім того, хоча законодавчого регулювання медіації не було, з 2017 року імунітет медіатора вже був закріплений у процесуальному законодавстві, що фактично унеможливило допит медіатора як свідка про факти, які стали йому відомі під час процесу, посередництво, і ще має свій певний позитив і значення.

Як зазначає О. Горбаченко: «Повномасштабна війна в Україні завдає величезних людських, економічних та культурних втрат. Життя розділилося на «до війни» та «у війні» [8, с. 392]. Про що

С. Йосипенко пише: «Широкомасштабне вторгнення росії на територію України різко змінили сприйняття українського суспільства до усіх сфер цивільного життя, в тому числі й до вирішення конфліктів. Основним органом в Україні, який вирішує спори, є суд. Однак з моменту запровадження воєнного стану, судові органи розпочали працювати із певними особливостями, деякі з них припинили свою роботу або змінили місцезнаходження, змінилась й територіальна підсудність справ. З огляду на ситуацію та емоційну складову прийняття рішення щодо врегулювання спору наразі суттєво ускладнюється. Незважаючи на це, конфлікти існують і їх необхідно вирішувати, тому сьогодні, як ніколи актуальним постає питання вирішення спорів в позасудовому порядку» [9].

Судовий процес і арбітраж – це, по суті «війна» між учасниками спору, яка створює своєрідну прірву між останніми. Натомість, найціннішим у медіації є те, що сторони мають можливість не лише вирішити свій спір, але й зберегти та зміцнити свої стосунки.

Позитивні та негативні сторони прийняття Закону України «Про медіацію». Закон «Про медіацію» відкрив нову сторінку в русі АРС в Україні щодо верховенства права та доступу до правосуддя. Незважаючи на очікуваний позитивний ефект, чимало проблем все ще залишається відкритим для обговорення. По-перше, закон зосереджується на загальних питаннях розвитку медіації в Україні, не даючи загальних рекомендацій щодо будь-якої конкретної моделі судової медіації. Втім, розвиток останнього є одним із стратегічних завдань просування АРС в Україні та реформування сектору юстиції. З цієї точки зору на нашу думку наступні кроки можуть стосуватися розробки організаційних та якісних стандартів судової медіації, а також запровадження обов'язкової медіації в окремих видах справ у контексті реалізації положень ст. 124 Конституції України.

По-друге, доцільно зауважити що, у 2019 році Україна підписала Конвенцію

ООН про міжнародні мирові угоди, що є результатом медіації (Сінгапурська конвенція). Міністерство юстиції організувало робочу групу для ратифікації Сінгапурської конвенції одночасно з організацією робочої групи над проектом Закону «Про медіацію». Зараз ця група працює над внесенням змін до процесуального законодавства з урахуванням Закону «Про медіацію». Слід зазначити, що підписання Сінгапурської конвенції може вивести практику медіації на новий рівень, значно розширивши її використання в транскордонних господарських спорах, що позитивно вплине на імідж України на світовій арені та розвиток медіації в Україні.

По-третє, Закон «Про медіацію» передбачає інтеграцію медіації в інші юрисдикційні види діяльності, такі як нотаріуси та судові виконавці, але немає спеціального положення про медіацію в цьому контексті, і це важливо.

По-четверте, законодавство не приділяє належної уваги інтеграції медіації в арбітраж та міжнародний комерційний арбітраж. В усьому світі популярна практика так званих гібридних процедур, зокрема med-arb та arb-med, заснованих на поєднанні медіації та арбітражу в різних варіаціях. У Законі «Про медіацію» статус медіаційних угод і умов про медіацію залишається незрозумілим багатьом. Системний аналіз норм національного процесуального законодавства свідчить про те, що вони не є імперативними і це звертає на себе увагу.

По-п'яте, необхідна інформаційна політика держави для популяризації

медіації в суспільстві. Такий механізм має пояснити переваги медіації, її принципи; виховувати довіру у неспеціалістів до цієї інституції та бажання використовувати неконкурентні способи вирішення спорів, створювати позитивний імідж медіаторів та підвищувати обізнаність про їхню місію в суспільстві тощо.

Висновки. Практика медіації була розроблена досить давно у тому числі і в США. Це вплинуло у свою чергу на практику Великобританії і інших країн. Цікаво, що на протигагу тому, як правова система США зазнала впливу судів Великобританії, але стала трохи менш формальною (або більш доступною для непрофесіоналів), медіація у Великобританії зазнала впливу практики США, але зробила невимушений процес трохи більш формальним.

Однак, зрештою, результат подібний. Справа в тому, що, незалежно від юрисдикційних примх, процес медіації має схожі ознаки по обидва боки Атлантичного океану.

Незважаючи на те, що медіація вважається одним із найпопулярніших способів вирішення спорів за згодою, протягом багатьох років медіація в Україні нажалі не мала законодавчого регулювання. Це було однією з перешкод, яка стримувала розвиток альтернативного вирішення спорів (АВС) в Україні, незважаючи на те, що медіаційна спільнота мала своє місце і голос її голос її звучав досить переконливо і давав про себе знати і у політичному, і у правовому просторі.

Література:

1. *Mediation. U.S. Equal Employment Opportunity Commission.* URL: <https://www.eeoc.gov/mediation> (дата звернення: 03.02.2023)
2. *Mediation Defined: What is Mediation? Jams: Local solution. Global Reach.* URL: <https://www.jamsadr.com/mediation-defined/> (дата звернення: 03.02.2023)
3. *US vs UK – a comparison of mediation processes. Emergency 24/7.* URL: <https://www.skuld.com/topics/legal/pi-and-defence/us-vs-uk---a-comparison-of-mediation-processes/> (дата звернення: 03.02.2023)
4. *Office of Conflict Management and Prevention Federal Mediation and Conciliation Service.* URL: <https://adr.gov/> (дата звернення: 03.02.2023)
5. *Mediation Act: 2001. Uniform law Commission.* URL: <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?CommunityKey=45565a5f-0c57-4bba-bbab-fc7de9a59110> (дата звернення: 03.02.2023)
6. *Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 03.02.2023)

7. See E Silvestri, R Jagtenberg, 'Tweeluit – Diptych: Juggling a Red Hot Potato: Italy, the EU, and Mandatory Mediation' (2013) 17(1) *Nederlands-Vlaams Tijdschrift voor Mediation en Conflictmanagement* 29-45.

8. Горбаченко Олександра Порівняльно-правовий аналіз структури зовнішніх функцій України та Угорщини: імплементація досвіду (частина 2). Аналітично-порівняльне правознавство ДВНЗ «Ужгородський національний університет». № 4/2022, 2022. С. 392-397.

9. Йосипенко С. Врегулювання спорів у воєнний час: медіація як ефективний спосіб. *InterFax Ukraine*. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/843899.html> (дата звернення: 03.02.2023)

References:

1. Mediation. U.S. Equal Employment Opportunity Commission. URL: <https://www.eeoc.gov/mediation> (accessed 03.02.2023).

2. Mediation Defined: What is Mediation? Jams: Local solution. Global Reach. URL: <https://www.jamsadr.com/mediation-defined/> (accessed 03.02.2023).

3. US vs UK - a comparison of mediation processes. *Emergency 24/7*. URL: <https://www.skuld.com/topics/legal/pi-and-defence/us-vs-uk---a-comparison-of-mediation-processes/> (accessed February 03, 2023).

4. Office of Conflict Management and Prevention Federal Mediation and Conciliation Service. URL: <https://adr.gov/> (accessed February 03, 2023).

5. Mediation Act: 2001. Uniform Law Commission. URL: <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?CommunityKey=45565a5f-0c57-4bba-bbab-fc7de9a59110> (accessed 03.02.2023).

6. On mediation: Law of Ukraine of 16.11.2021 No. 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (accessed 03.02.2023)

7. See E Silvestri, R Jagtenberg, 'Tweeluit - Diptych: Juggling a Red Hot Potato: Italy, the EU, and Mandatory Mediation' (2013) 17(1) *Nederlands-Vlaams Tijdschrift voor Mediation en Conflictmanagement* 29-45.

8. Olexandra Horbachenko COMPARATIVE-LEGAL ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF EXTERNAL FUNCTIONS OF UKRAINE AND HUNGARY: IMPLEMENTATION OF EXPERIENCE (part 2). *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo DVNZ «Uzhhorodskiyi natsionalnyi universytet»*. № 4/2022, 2022. С. 392-397.

9. Yosypenko S. Settlement of disputes in wartime: mediation as an effective way. *InterFax Ukraine*. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/843899.html> (accessed 03.02.2023).

Стаття надійшла до друку 10.02.2023 року